

Прапор перемог. - 2007. - Червень.

З кінця 18 ст. і до початку Першої світової війни Радзивилів (Радивилів) був прикордонним містечком у Російській імперії на кордоні з Австрією (Австро-Угорщиною). І хто тільки в той період не перетинав цей кордон, залишаючи про це записи в щоденниках, листах, художніх творах. Про Радивилів згадували полководець Михайло Кутузов, літератори Федір Глинка, Оноре де Бальзак, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Драгоманов, Олексій Купрін та інші, які бували тут. Розповідаючи про долі своїх літературних героїв, згадували Радивилів Лев Толстой („Війна і мир“), Михайло Шолохов („Тихий Дон“), Козьма Прутков. А ось ще деякі згадки про Радивилів (Радивилів).

Класик єврейської літератури **Шолом Алейхем** (1859 – 1916), з повісті „Хлопчик Мотл“ (1907): „...Пише нам наш родич

На російсько-австрійському кордоні біля Радзивилова (Радивилова). 1914 р.

юйна-пекар. Він теж їде в Америку. Він уже на кордоні. Не на тому, де ми переправлялися. Наш кордон не годиться. Тут крадуть постелі, та зате не нападають у лісі з ножами, як напали на нас. Емігранти розповідають, що є кордони, на яких роздягають догола і відбирають усе, що заважає. Але не б'ють. Нас теж не били, але збиралися. Ми мало не померли від страху. На щастя, вистрілили з рушниць. Та

я вже розповідав вам, як ми переправлялись через кордон. Ми вже давно забули про те. Не хочеться пам'ятати про такі речі. Правда, жінки і зараз ще розповідають про чудеса, які сталися з ними. Та їх переби-

вають чоловіки, тобто мій брат Еля і наш друг Піня, і не дають їм розповідати. Піня каже, що він повинен написати про це в газетях. Він вже навіть почав писати нашу історію у віршах. Я вам, здається, вже розповідав, що Піня пише віршами. Вірші про кордон починаються так:

Радзивилів – городишко.

Нечем похвалиться...

Здесь перебираються украдкой

КРАЄЗНАВСТВО

ПЕРЕТИНАЮЧИ КОРДОН БІЛЯ РАДЗИВИЛОВА

за границу.

*Здесь людей обкрадывают
с головы до ног...*

Все, что есть, отдашь и скажешь:

«Милостив мой бог!»

*Счастливо отделался! Спасибо и на том,
Что не угостили на прощанье кулаком,
Что без мордобоя дело обошлось,
Что не пробуравили тебя*

ножом насквозь...

Це тільки початок, каже Піня. Далі, за його словами, набагато цікавіше. Він, каже, і Броди описав, і Львів, і Краків. І все в риму. Піня щодо цього мастак! У нього все складається в рими!

Петро Іванович Полетика (1778 – 1849), російський сенатор, про поїздку 1805 р.: „Продовжуючи нашу путь до австрійського кордону, ми змушені були зупинитися на два чи три дні в м.Дубні для лагодження наших екіпажів: нудне й опустіле містечко Волинської губернії... У Дубні був городничим армійський капітан Лутовинов, чие ім'я лишилося у мене в пам'яті як з цього випадку, так і тому, що він у подальшому вступив у шлюб з рідною сестрою одного з краших моїх приятелів і нині сенатора Михайла Олександровича Салтикова. Наступного дня після нашого приїзду

в Дубно Лутовинов явився до Татіщева і запросив його до себе відобідати, а з ним і мене. Після зовсім звичайного обіду нам запропонували грати в бостон. Не пам'ятаю, по якій ціні ми грали, але дуже пам'ятаю, що я програв сорок червонних: втрати вельми відчутні для бідного чиновника, у якого все багатство складалося з 175 червонних, які залишилися в нього від виданих йому на дорожні витрати грошей... Виїхавши з Дубна, ми продовжили путь нашу без усіляких особливих пригод через Радзивилів, Лемберг, Ольшкоц і Брюн“.

Василь Васильович Шульгін (1878 – 1976), російський політичний діяч, монархіст, із книги „Роки“, про 1914-й рік: „Я відправився з Києва на фронт, бо був зарахований у чині прапорщика в 166-й Рівненський піхотний полк. У Радзивиліві, на той час містечку з митницею, Волинської губернії Кременецького повіту, біля австрійського кордону, була кінцева станція. Там я найняв бричку їхати в Броди. На півдорозі пересік кордон, обігнав сотню козаків, що їхали кроком. Від нудьги, напевно, вони співали. Ох, як співали! Можливо, серед них були й ті, що через декілька років здобули собі світову славу як співаки в усіх „європах і америках“. Через годину, зробивши дванадцять верст, я приїхав у Броди, австрійське містечко біля російського кордону. Перше враження було гнітючим. Будинків не було – дерев'яні стіни згоріли. Високу стриміли до неба камінні димарі, а залізні дахи сповзли з них донизу і лежали біля їх ніг зморщеними, чорними грибами. Казали, що спалили їх козаки. Як? Ось ті самі козаки, що так солодко співали на австрійському кордоні?“

Підготував Володимир ЯЩУК.

Радзивилів